

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2001, C.6, S.2 s.29-43.

GÜLBİRLİK ORTAKLARININ KOOPERATİF ORTAK İLİŞKİSİ YÖNÜNDEN ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Adnan ERTAN*
Doç Dr. Ahmet TURAN**

ÖZET

Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye'nin dünya gül yağı üretiminde %30-40 pay aldığı, GÜLBİRLİK'in her yıl Türkiye gül çiçeği üretiminin %30-35 lik bölümünü aldığı tespit edilmiştir. Gül dikim alanlarımızın 1999 yılında 2747 ha'a kadar gerilediği, gül yağı üretiminde 12 adet fabrikanın bulunduğu tespit edilmiştir. GÜLBİRLİK'in 7392 adet kooperatif ortağı üreticisinin olduğu ancak 4649'unun fiili olarak aktif ortak olduğu belirlenmiştir.

Ortak kooperatif ilişkilerinde ortakların gül çiçeğinin %42,47 sini kooperatife teslim ettiği, kooperatifin üretim girdisi, tüketim maddesi vermediği ve risturn dağıtmadığı, ortakların % 92,31'inin kooperatif hesapları ile ilgilenmediği, gelir seviyesinde yükselme oldu diyenlerin oranının yüksek olduğu, kooperatifin özel sektörden %7,45 oranında daha yüksek fiyat verdiği, ortak işletme ekonomisine 29.148.443 TL'lik fazla gelir sağladığı belirlenmiştir.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Anket formlarının hazırlanmasında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü tarafından geliştirilen anket formlarından yararlanılmıştır. Kooperatif ortağı gül çiçeği üreticilerine yönelik anket 2000 yılı Ocak ayında yapılmıştır. Her iki anket formundaki bilgiler araştırmacı tarafından karşılıklı görüşmeler yoluyla sağlanmıştır.

1998 yılı itibari ile GÜLBİRLİK'e ait 13 adet birim kooperatif olup, bunların 9 tanesi ilçelerde, 4 tanesi de kasabalardadır. Bu kooperatifler 59 adet yerleşim biriminde gül çiçeği üretiminde bulunmaktadır.

GÜLBİRLİK'in 1998 kampanya yılı gül çiçeği bordrolarının incelenmesi sonucu, 1998 yılı kampanya döneminde 13 kooperatife bağlı toplam 59 adet yerleşim biriminde, 4649 adet kooperatif ortağının

* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Kooperatifçilik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Isparta

** Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi

GÜLBİRLİK'e gül çiçeği teslim ettikleri belirlenmiştir. Gül çiçeğinin yoğun olarak üretiminin yapıldığı bu yerlerde her kooperatifin 1-12 arasında gül çiçeği alım merkezi olarak ifade edilen köy ve beldeleri bulunmaktadır. Anket uygulanacak işletme sayısının belirlenmesi için 1998 yılında GÜLBİRLİK'e gül çiçeği tesliminde bulunan ortakların gül dikili arazi genişlikleri itibariyle popülasyonda yer alan işletme sayıları belirlenmiştir. Daha sonra bu işletmeler microsoft excel 7.0 paket programında bilgisayara girilmiş, değişik sınıf aralıklarında frekans eğrileri çizilmiştir. Bunlardan 250 m² sınıf aralığına göre dağılımı gösteren frekans eğrisi yardımıyla gül çiçeği işletmeleri iki tabakaya ayrılmıştır.

Ana kitleyi meydana getiren aktif kooperatif oratağı 4649 tarım işletmesinin gül dikili arazi genişliği en küçük 100 m², en büyük ise 22 dekadır. Yapılan çalışmalar sonucunda, örnek hacmi 2 tabaka halinde (0,1-2,5 ve 2,51 - + da) ve tesadüfi tabakalı örnekleme yöntemine göre 91 adet olarak belirlenmiştir. (Yamane 1967).

$$n = \frac{N \cdot \sum Nh \cdot S^2 h}{N^2 \cdot D^2 + \sum Nh \cdot S^2}$$

Yapılan hesaplamalar sonucu gül çiçeği dikim alanlarına göre 0.1-2,500 da gül çiçeği dikim alanına sahip 78 adet işletme, 2,501- + dekar dan daha fazla gül çiçeği dikim alanına sahip 13 adet işletme belirlenmiştir .

Anket uygulanacak işletmelerin seçiminde kooperatiflerin GÜLBİRLİK'e gül çiçeği teslim miktarlarına göre ağırlıkları yüzde olarak belirlenerek, her kooperatiften ne kadar örnek seçileceği hesaplanmıştır. Kooperatifleri nitelikleri bakımından temsil edebilecek köyler, yine gül çiçeği üretiminin yoğun olarak yapıldığı belde ve köyler olarak İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ile GÜLBİRLİK yöneticilerinin görüşleri alınarak belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerle 19 adet belde ve ilçe tespit edilerek bunların her birinde kaç tane işletme ile anket yapılacağı da gül çiçeği dikim alanları büyüklük grupları itibari ile belirlenmiştir.

Kooperatif ortaklarına yönelik anket sorularının ve sonuçlarının değerlendirilmesinde gül çiçeği işletmelerine yönelik anket bölümünde, zaman kesiti yöntemi (Cross Section method) kullanılmıştır. İşletmelere anketler 17 Ocak-22 Şubat 2000 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler gül dikili arazi büyüklük grupları ve işletmeler ortalaması itibariyle alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; gül çiçeği işleyip gül yağı ihraç eden GÜLBİRLİK'in kooperatifçilik yönünden incelenerek durum tespitinin yapılması, tarım satış kooperatiflerinin başarısında ilk şart olan "iyi yönetici" ilkesinden hareketle kooperatif yöneticilerine kendi kooperatiflerini değerlendirmelerine olanak sağlayacak bulguları ortaya çıkarmayı

hedeflemektedir. Kooperatif ortaklarının kooperatifleri ile olan sosyal ve ekonomik ilişkilerinin tespit edilmesi GÜLBİRLİK'in geleceğe dönük kooperatif işletme strateji ve politikalarının oluşturulmasında kuşkusuz büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle GÜLBİRLİK'in işletme faaliyet sonuçları üzerine etkili olan gerek birlik bünyesindeki yönetim yapısından kaynaklanan sorunlar, gerek ilgili yasalardan kaynaklanan sorunlar ve gerekse de ortakların mali yapılarından ve kooperatifleri ile olan ikili ilişkilerinden kaynaklanan sorunların tespiti büyük önem taşımaktadır. Çünkü tarım satış kooperatiflerinin başarısında ikinci en önemli ilke “ ortakların kooperatife olan bağlılığı ve disiplini”dir. (Mülayim,1995)

3. ARAŞTIRMA KONUSU OLAN SEKTÖRÜN TANITIMI

Gül çiçeği ülkemiz için önemli bir ürün olup, ülkemizin Göller Bölgesi'nde yüz yıldan fazla zamandan beri tarımı yapılmaktadır. Dünyada yıllık gül yağı üretimi 15-20 ton arasında değişmekte olup, bu üretimin % 30-40'ını Türkiye, % 30-35'ininde Bulgaristan karşılamaktadır. (Anonim 1998) Türkiye gül çiçeği dikim alanları ve üretiminde ilk sırayı Isparta ili almaktadır. Isparta ilinde yaklaşık 11.000 tarım işletmesinde diğer bitkilerin yanında gül çiçeği tarımına da yer verilmektedir. İlin toplam arazi varlığının %23'ünü tarım arazileri oluştururken, bu tarım arazisinin % 0,85'inde (1772 ha) gül çiçeği tarımı yapılmaktadır. (Anonim 1999)

Türkiye gül çiçeği dikim alanları toplamı içerisinde 1998 yılında Isparta ili % 64,51 oranında paya sahiptir.1950'li yıllara kadar 250 hektar civarındaki Türkiye gül çiçeği dikim alanları 1980'de 8024 ha'a ulaşmış, bu tarihten sonra dikim alanlarında tekrar düşüşler sonucu 1998 yılında Türkiye gül çiçeği dikim alanları 2747 ha'a kadar gerilemiştir. (Tülümen M, 1997, Anonim 1999)

Ülkemiz gül yağı piyasasında GÜLBİRLİK ile yerli ve yabancı sermayeli özel sektör firmaları birlikte yer almaktadırlar. Bölgede GÜLBİRLİK'e ait 5, özel sektöre ait 6 adet ve Başmakçı Tarımsal Kalkınma Kooperatifine ait 1 adet gül yağı fabrikası olmak üzere toplam 12 adet gül yağı fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikalar ülke gül yağı üretiminin % 96,92'sini sağlarken, geri kalan % 3,08'i de köylerde imbiklerde üretilmektedir. (Albeni M, 1996)

1998 yılı itibari ile bölgede gül çiçeği işleme kapasitesi bakımından en büyük firma özel sektöre ait Ekrem Erçetin A.Ş. olup, yıllık 10.000 ton gül çiçeği işleyebilecek büyüklüktedir. Kurulu kapasite bakımından ikinci sırayı GÜLBİRLİK almakta olup yıllık 6.600 ton gül çiçeği işleme kapasitesine sahiptir. Türkiye gül çiçeği alımı ve işlenmesinde ise GÜLBİRLİK her yıl ilk sırayı almakta olup 1998 de ülke gül çiçeği üretiminin %30,46'sını, Ekrem Erçetin A.Ş. ise % 28,07'sini satın almıştır. Geri kalan % 41,47' lik kısmı ise diğer firmalar tarafından işlenmiştir. Gül

yağı üretim ve ihracatında da GÜLBİRLİK her yıl ilk sırayı alırken , bunu özel sektöre ait Ekrem Erçetin A.Ş. ve Robertet A.Ş. izlemektedir. (Ertan A, 2001)

Araştırma konusu olan GÜLBİRLİK 1954 yılında Isparta il merkezinde 8 kurucu kooperatifin katılımı ile kurulmuştur. 1970'li yıllarda 13 birim kooperatife ulaşmış olup, bu birim kooperatiflerin 11 adedi Isparta il sınırları, 2 adedi de Burdur il sınırları içerisindeki yerleşim merkezlerinde hizmet sunarlarken, 1999 yılı sonunda 13 birim kooperatifin bazılarının birleştirilmesi ile birim kooperatif sayısı, Burdur'da 1 ve Isparta'da 5 adet olmak üzere 6'ya indirilmiştir. 1998 yılında GÜLBİRLİK'in 7392 adet üretici ortağı olup, bu ortakların 4649'u fiili olarak kooperatiflerine gül çiçeği tesliminde bulunan ortaklardır. (Anonim ,2000)

GÜLBİRLİK'in faaliyetleri; gül çiçeği alımı, gül çiçeğinin fabrikalara işlenmek üzere taşınması, gül çiçeği alım fiyatının belirlenmesi, gül yağı ve mamulleri üretimi ve pazarlanması faaliyetlerinden oluşmaktadır. GÜLBİRLİK 1989-1998 döneminin ortalaması olarak her yıl 2575 ton gül çiçeği almıştır. Bu dönemde en yüksek miktarda gül çiçeği alımı 1997 yılında 4286 ton iken, en düşük miktarda gül çiçeği alımı ise iklime bağlı şartlar sonucu, 791 ton ile 1994 yılında yaşanmıştır. GÜLBİRLİK'in 13 adet alım merkezleri içerisinde; Merkez, Keçiborlu ve Güneykent alım merkezlerinde, diğer alım merkezlere göre daha çok miktarda gül çiçeği alımı yapılmaktadır. (Ertan A, Albeni M, 1998)

GÜLBİRLİK 1989-1998 döneminin ortalaması olarak yılda 669,7 kg gül yağı, 865,4 kg konkret ve 56,3 ton gül suyu üretmiştir. Bu dönemin ortalaması olarak yıllık gül yağı ihracat miktarı 631,4 kg, konkret ihracat miktarı 689,3 kg ve yurt içinde pazarlanan gül suyu satışı ise 41,4 ton dur. 1998 yılında GÜLBİRLİK'in 1100 kg gül yağı stoku ve 1900 kg Konkret stoku bulunmaktadır. En büyük miktarda gül yağı ve konkret ihracatı 1995 yılında 1439 kg gül yağı, 1996 yılında 1244 kg konkret ihracatı şeklinde olmuştur. GÜLBİRLİK, 1996,1997 ve 1998 yıllarında her yıl aynı miktarlarda (323-328 kg) gül yağı ihraç etmektedir.(Anonim, 2000)

1998 yılında 1 kg gül yağı maliyetinin % 79,98'ini hammadde masrafları olarak gül çiçeği bedelleri oluşturmakta olup, 2583\$ olan 1 kg gül yağı maliyetinin 2066 \$'ı hammadde masraflarına aittir. Gül yağı ihraç fiyatları her yıl bir önceki yıla göre önemli sapmalar göstermekte olup, 1984-1998 döneminde en düşük ihracat fiyatı 1786 \$/kg ile 1992 yılı olurken, en yüksek ihracat fiyatı ise 1986 yılı olup, 1 kg gül yağı ihraç fiyatı 7209 \$/kg dir. 1989-1998 döneminin ortalaması olarak yıllık gül yağı ihraç fiyatı 2614 \$/kg dir.(Anonim, 2000)

4-ARAŞTIRMA SONUÇLARI

4.1. Ortakların Kooperatife Ortak Oluş Zamanları, Ortak Oluş Nedenleri

İlk olarak 1944 yılında birim kooperatifler şeklinde kurulmaya başlayan gül tarım satış kooperatifleri 1954 yılında bir araya gelerek GÜLBİRLİK bünyesinde örgütlenmişlerdir. Kooperatif ortaklarının 1954-1964 yılları arası % 4,40'ı, 1965-1974 yılları arası %15,38'i, 1975-1984 yılları arası % 47,25'i ve geri kalan % 32,97'sinin de 1985-1994 yılları arası kooperatife ortak oldukları tespit edilmiştir. 1995 yılından sonra ise kooperatife ortak kabul edilmediği görülmektedir. İncelenen işletmelerde en yüksek oranda kooperatif ortağı olunan dönem 1975-1984 dönemidir. 1990'lı yıllardan itibaren gül yağı ihracatının düşmesine paralel olarak, GÜLBİRLİK yönetimi tarafından mevcut ortak sayısının ve dikim alanlarının artırılmaması politikası gereği kooperatiflere yeni ortak alınmamıştır.

Ortaklara "kooperatife ortak olurken beklentileriniz nelerdi" şeklinde yöneltilen soruya ortakların çoğu birden fazla gerekçe göstermiştir. Ancak cevaplara verdikleri önem sırasına göre gül dikili arazi büyüklük grupları itibari ile birbirine yakın değerlerde olan oranlar işletmeler ortalamasına göre, ortakların % 42,86'sı kooperatife ortak olmaya en önemli neden olarak GÜLBİRLİK'in gül çiçeği alımında özel sektörden daha yüksek fiyat ödemesini göstermişlerdir. Ortakların % 29,67 si ise Gül çiçeğini yalnızca kooperatif aldığı için kooperatife ortak olmuşlardır. Ortakların % 10,99'u ise kooperatif ortaklığının ileriki yıllarda daha büyük fayda sağlayabileceği düşüncesi ile kooperatife ortak olurken, % 5,49'u Ziraat Bankasının verdiği gül tesisi kredisinden dolayı, % 3,30'u çoğunluğun ortak olmak istemesinden dolayı ve % 7,69'u ise diğer nedenlerden dolayı kooperatife ortak olduklarını belirtmişlerdir.

Ortakların kooperatife ortak olurken ve bu gün itibari ile yeni ortak alımında GÜLBİRLİK'in ortak alım politikası üzerine yöneltilen soruya vermiş oldukları cevaplar; İncelenen işletmelerde gül dikili arazi büyüklük grupları itibari ile birbirine yakın değerlerde olan oranlar işletmeler ortalamasında ortakların büyük bir bölümü (% 79,12) kooperatife ortak olmak için hiç uğraşmadıklarını söylerlerken, % 14,29'u ortak olmak için biraz uğraştığını ve geri kalan % 6,59'u ise çok uğraştığını söylemiştir. GÜLBİRLİK'in yeni ortak kabulü politikası hakkında ortakların % 87,91'i kooperatifin hiçbir nedenle kimseyi ortaklığa almayacağını, % 8,79'u ortak olmak isteyen kişilerin eğer uğraşırlarsa kooperatife ortaklığını kabul ettirebileceğini ve geri kalan %3,30'u da isteyen gül çiçeği üreticilerinin kooperatife kolayca ortak olabileceğini belirtmişlerdir.

İncelenen işletmelerde kooperatif ortaklarının kooperatife ortak olduklarında çok büyük bir bölümünün kooperatif ana sözleşmesini okumadıkları tespit edilmiştir. Gül dikili arazi büyüklük grupları itibari ile birbirine yakın değerlerde olan oranlar işletmeler ortalamasına göre

kooperatif ortaklarının % 85,71'inin ana sözleşmeyi okumadan, % 14,29'unun ise okuduktan sonra kooperatife ortak oldukları görülmüştür.

4.2. Ortakların Kooperatife Vermeyi Taahhüt Etkileri Gül Çiçeği Miktarı İle Özel Sektöre ve Kooperatife Satış Durumu ve Ürün Bedelini Alış Zamanları

Kooperatif ortaklarının kooperatife vermeyi taahhüt ettikleri gül çiçeği miktarları ile kooperatife teslim miktarları üzerine yöneltilen soruya ortakların vermiş oldukları cevaplar Tablo 1 de verilmiştir.

Kooperatif ortaklarının kooperatife vermeyi taahhüt ettikleri gül çiçeği miktarı 285 kg ile 850 kg arasında değişmektedir. İncelenen işletmelerde kooperatif ortaklarının kooperatife vermeyi taahhüt ettikleri gül çiçeği miktarı ile vermiş oldukları gül çiçeği miktarında önemli ölçüde sapmalar görülmektedir. Her iki grup işletmede de ortaklar teslim ettikleri gül çiçeğine göre daha düşük miktarlarda taahhütte buldukları görülmektedir. 1. grup işletmeler taahhüt ettikleri gül çiçeğinden % 67 oranında daha fazla gül çiçeği teslim etmektedirler. 2. grup işletmelerde bu oran % 44 olup işletmeler ortalamasında ise % 59'dur . Taahhüt edilen miktarla teslim edilen miktar arasındaki farkın büyük olmasının en önemli nedeni kooperatif ortaklarının vermeyi taahhüt ettikleri miktardan daha fazla miktarda gül çiçeğini kooperatife satarlarken her hangi bir engelleme ile karşılaşmamalarıdır. Bu konuda sorulan soruya ortakların tümü bu doğrultuda cevap vermiştir. Kooperatife, taahhüt edilenden daha fazla teslim edilmesinin en önemli nedeni GÜLBİRLİK'in çiçek alım fiyatlarının özel sektörden ortalama % 6,67 oranında yüksek olmasıdır.(Ertan 2001) Yine ortakların tümü, taahhüt ettikleri miktardan daha düşük miktarlardaki gül çiçeğini kooperatiflerine her hangi bir mazeret göstermeksizin verebildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 1: Ortakların Gül Çiçeği Taahhüt ve Teslim Miktarları

ORTAKLARIN GÜL ÇİÇEĞİ TAAHHÜT VE TESLİM MİKTARLARI KG	Gül Dikili Arazi Büyüklük Grupları da İşletmeler Ortalaması					
	0,1 – 2,5		2,51 - +		İşletmeler Ortalaması	
	Kg	%	Kg	%	Kg	%
Taahhütte Bulunulan (1)	285		850		368	
Kooperatife Teslim Edilen (2)	477		1224		584	
Teslim Edilen /Taahhütte Bulunulan (3) (1/2)	1,67		1,44		1,59	
Gül Çiçeğinin Sektörlere Göre Satımı Kg	Kg	%	Kg	%	Kg	%
Kooperatife Satılan (1)	477	50,48	1224	30,96	584	42,47
Özel Sektöre Satılan (2)	468	49,52	2729	69,04	791	57,53
Toplam (3) (1+2)	945	100,0	3953	100,0	1375	100,0

Tablo 1 den de görüleceği üzere kooperatif ortakları ürettikleri gül çiçeğinin önemli bir bölümünü özel sektöre vermektedirler. 1. grup işletmeler 1999 kampanya yılında üretmiş oldukları ortalama 945 kg gül çiçeğinin % 50,48'ini kooperatife, % 49,52'sini de özel sektöre vermişlerdir. 2. grup işletmeler aynı yıl üretmiş oldukları 3953 kg gül çiçeğinin % 30,96'sını kooperatife, % 69,04'unu ise özel sektöre satmışlardır. İşletmeler ortalamasına göre kooperatif ortakları 1999 yılında üretmiş oldukları 1375 kg gül çiçeğinin 584 kg ını (% 42,47) kooperatife 791 kg ını (% 57,53) özel sektöre vermişlerdir. Kooperatif ortaklarının özel sektöre niçin gül çiçeği sattıklarına yönelik soruya vermiş oldukları cevaplar Tablo 2 de gösterilmiştir.

Ortakların özel sektöre gül çiçeği satma nedenlerine vermiş olduğu cevapların oranı her iki grup işletmede de birbirlerine yakın değerlerdedir. Kooperatif ortakları Tablo 3 den görüleceği üzere özel sektöre gül çiçeği satmalarına en önemli neden olarak , üretim dönemi öncesi özel sektör firmaları tarafından avans verilmesini göstermektedirler. Ankete katılan ortakların % 82,42'si bu yönde cevap vermişlerdir.

Tablo 2: Kooperatif Ortaklarının Özel Sektöre Gül Çiçeği Satış Nedenleri

Ortakların Kooperatiften Başka Özel Sektöre Gül Çiçeği Satma Nedenleri	Gül Dikil Arazi Büyüklük Grupları (da)					
	0,1 – 2,5 da		2,51 - + da		İşletmeler ortalaması	
	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%
Gül Çiçeği Alımından önce Avans Verdiği İçin	64	82,05	11	84,62	75	82,42
Kooperatiften ürün bedelinin zamanında Alınamamasından	9	11,54	2	15,38	11	12,08
Kooperatiften Daha Yüksek Fiyat verdiği İçin	3	3,85	-	-	3	3,30
Üretim Girdilerinin Bazısını Verdiği için	1	1,28	-	-	1	1,10
Gül Toplamasında yardım ettiği için	1	1,28	-	-	1	1,10
TOPLAM	78	100,0	13	100,0	91	100,0

Ortakların % 12,08'i ise ürün bedellerini kooperatiften zamanında alamamasını özel sektöre gül çiçeği satma nedeni olarak göstermiştir. Ortakların % 3,30 ise özel sektörün daha yüksek verdiğinden, % 1,10'u özel sektör tarafından gül tarımında kullanılan gübre ve ilacın vermesini ve geri kalan % 1,10'u ise gül toplanması sırasında özel sektörden işçi konusunda yardım gördüğünden kooperatiften başka özel sektöre de gül çiçeği satma nedenleri olarak göstermişlerdir.

Kooperatifin ortaklarından almış olduğu gül çiçeği bedellerini her yıl kampanya döneminden 2 ay sonra başlayıp, 15-20 günlük süre içerisinde

ödenmesinin uygun olup olmadığı üzerine sorulan sorulara ortakların vermiş oldukları cevaplar; 1. grup işletmelerde ortakların % 17,95'i, 2. grup işletmelerde % 23,08'i ve işletmeler ortalamasında ise ortakların % 18,68'i GÜLBİRLİK'in ürün bedellerini ödeme zamanını uygun bulmakta olup, geri kalan % 82,05 ile % 76,92'lik kısım ödeme süresini uzun bulmaktadırlar.

4.3. Ortakların GÜLBİRLİK'ten Üretim Girdileri, Tüketim Maddeleri ve Risturn Alım Durumları

İncelenen işletmelerde ortakların gül tarımında ve diğer tarımsal faaliyetlerinde kooperatiflerinin girdi sağlayıp sağlamadığı üzerine sorulan soruya ortakların %100'ü şimdiye kadar GÜLBİRLİK'in böyle bir faaliyetinin olmadığını şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Ortaklara kooperatiften kar payı alıp almadıkları sorulmuş İncelenen işletmelerde ankete katılan kooperatif ortaklarının tümü (%100) şimdiye kadar kooperatifin risturn dağıtmadığını söylemişlerdir.

4.4. Kooperatif Yönetiminde Atamalar, Genel Kurula Katılım Durumu ve Ortakların Kooperatif Yönetimi Hakkındaki Görüşleri

Bu bölümde ortakların kooperatifleri ile aktif olarak ilgilenip ilgilenmediğini tespiti yönelik sorular sorulmuştur. Hiç kuşkusuz bir kooperatifin etkili ve gerçek anlamda demokratik kooperatif olabilmesi, ortakların yönetim hakkında bilgileri ve genel kurula katılım oranları ile yakından ilgilidir.(Turan, 1992) Ortakların bu konularla yakından ilgilenip ilgilenmemesi kooperatif yönetiminden veya ortağın kendisinden kaynaklanmaktadır. Aşağıda sırası ile bu konular üzerinde ortakların görüşlerine yer verilmiştir.

1. grup işletmelerde ortakların % 66,67, si 2. grup işletmelerde ortakların % 53,85'i önemli atamaların genel kurul tarafından yapılmasını istemektedirler. Görüldüğü gibi gül dikili arazi büyüklüğü azaldıkça ortaklar, kooperatifteki önemli atamaların kendileri tarafından yerine getirilmesini istemektedirler. 1. grup işletmelerde ortakların % 16,67'si kooperatifteki atamaların yönetim kurulu tarafından yapılmasını uygun bulurlarken, 2. grup işletmelerde ise ortakların % 34,46'sı atamaların yönetim kurulu tarafından yapılmasını istemektedirler. Görüldüğü gibi gül dikili arazi büyüklüğü arttıkça ortaklar yönetim kuruluna daha çok güven duymaktadırlar.

İşletmeler ortalamasına göre “kooperatifte önemli atamaların nasıl yapılması gerektiğine” yönelik soruya, ortakların % 64,83'ü önemli atamaların genel kurul tarafından atanmasını, % 19,78'i yönetim kurulu tarafından atanmasını, % 13,19'u devlet tarafından atanması gerektiğini belirtirken geri kalan % 2,20'si ise fikir belirtmemiştir.

Ortakların GÜLBİRLİK genel kurul toplantısına katılım oranları gül dikili arazi büyüklüğü ile artış göstermektedir. 0,1 – 2,5 da gül dikili arazi büyüklük grubunda ortakların % 53,85'i en son yapılan genel kurul toplantısına katılırlarken, 2,51 - + da büyüklük grubundaki işletmelerde ise ortakların genel kurul toplantısına katılım oranı % 76,92 dir. İşletmeler ortalamasında genel kurula katılım oranı % 57,14 dür. Ortakların genel kurula katılmama nedenleri arasında yeterli kooperatifçilik eğitimi almamış olmaları en büyük nedendir.(Turan, 1997)

İncelenen işletmelerde her iki gül dikili arazi büyüklük grubunda da ortaklar kooperatif idaresinde en çok yönetim kurulunun geçtiğini söylemektedirler. Tablo 3'de görüldüğü gibi gül dikili arazi büyüklük grubunda işletmeler ortalamasına göre ortakların % 52,75'i yönetim kurulunun, % 23,08'i genel müdürün, % 14,28'i Sanayi ve Ticaret Bakanlığının, % 9,89'u ise genel kurulun kooperatif yönetiminde daha etkili olduğunu söylemektedir. Gül dikili arazi büyüklük grubu arttıkça ortakların kooperatif yönetiminde genel kurulun etkili olduğu düşüncesi de artmaktadır. Öyle ki, 1. grup işletmelerde ortakların % 7,69'u, 2. grupta ise ortakların % 23,08'i kooperatif yönetiminde genel kurulun diğer organlara göre daha etkili olduğuna inanmaktadırlar. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın daha etkili olduğuna dair her iki işletme grubunda da ortakların vermiş olduğu cevapların oranı birbirine yakın değerdedir. Kooperatif yönetiminde genel müdürün diğer organlara göre daha etkili olduğuna dair görüş ise 1. grup işletmelerde 2. grup işletmelerden daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu oran 1. grup işletmelerde % 25,64 olup, 2. grup işletmelerde ise % 7,69 oranındadır.

Tablo 3: Kooperatif Yönetiminde En çok Kimin sözünün Geçtiğine Yönelik Ortakların Görüşleri

Kooperatif Yönetiminde En Çok Kimin Sözü Geçmekte	Gül Dikili Arazi Büyüklük Grupları da					
	0,1 - 2,5		2,51 - +		İşletmeler Ortalaması	
	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%
Genel Kurulun Sözü Geçmekte	6	7,69	3	23,08	9	9,89
Yönetim Kurulunun Sözü Geçmekte	41	52,57	7	53,85	48	52,75
Genel Müdürün Sözü Geçmekte	20	25,64	1	7,69	21	23,08
İlgili Bakanlığın	11	14,10	2	15,38	13	14,28
Fikrim Yok	-	-	-	-	-	-
Toplam	78	100,0	13	100,0	91	100,0

Yine kooperatif yönetim kurulunun ortaklara vermiş olduğu hizmetlerden en çok kimlerin faydalandığı yönünde ki soruya, ortakların vermiş olduğu cevaplarda gül dikili arazi büyüklüğü arttıkça ortakların, kooperatifin yaptığı çalışmalardan tüm ortakların eşit şekilde yararlandığı

yönünde ki görüşünün arttığı görülmektedir. 1. grup işletmelerde ortakların % 73,08'i, 2. grup işletmelerde ise ortakların % 92,31'i kooperatifin yaptığı çalışmalardan her ortağın eşit faydalandırıldığına inandığını söylemektedir. Yine Tablo 3'de görüldüğü gibi gül dikili arazi büyüklüğü azaldıkça ortakların, bu konu ile ilgili soruya vermiş oldukları cevaplar arasında fikir beyan etmeyenlerin ve belirli kişi ve gruplara ayrıcalık gösterildiğine inanların oranında 2. grup işletmelere göre artış görülmektedir. "Kooperatifin yaptığı çalışmalardan en çok kimlerin yararlandığına" yönelik soruya 1. grup işletmelerde ortakların % 12,82 si, 2. grup işletmelerde ise ortakların % 7,69'u belirli kişi ve grupların yararlandığını söylemişlerdir. 2. grup işletmelerde ankette sorulan bu soruya tüm ortaklar fikirlerini açıkça söylerlerken, 1. grup işletmelerde ortakların % 14,10'u fikir beyan etmemişlerdir. İşletmeler ortalamasına göre ise, ortakların % 75,82'si tüm ortakların eşit bir şekilde yararlandığını, % 12,09'u belirli kişi ve grupların faydalandığını ve diğer % 12,09'u da bu konuda fikirleri olmadığını yada fikir beyan edemeyeceklerini belirtmişlerdir.

Ortaklara kooperatif yönetiminin görevlerini tam olarak yapıp yapmadıkları yönünde sorulan soruya ortakların vermiş olduğu cevaplar; işletmeler ortalamasına göre ortakların % 47,25'i kooperatif yönetimini başarısız bulurken, % 26,38'i yönetimin görevini yaptığını ama daha da iyi yapması gerektiğini, % 17,58'i ise kooperatif yönetiminin görevini tam olarak yapmadığını belirtirken ortakların % 8,79'u ise bu konuda fikir beyan etmemişlerdir. Gül dikili arazi büyüklüğü arttıkça ortakların kooperatif yönetiminin görevini tam olarak yapıp yapmadığı yönündeki cevabı 1. grup işletmelere göre daha iyimserdir. 2. grup işletmelerde ortakların % 23,08'i yönetimin görevini tam olarak yerine getirmediğini söylerken, 1. grup işletmelerde bu oran % 51,28'e yükselmektedir.

İncelenen işletmelerde ortakların % 3,30'unun GÜLBİRLİK yönetim kurulunda görev aldığı tespit edilmiş olup, diğer % 96,70'inin ise birlik yönetim ve denetim kurulunda görev almadığı, ancak, birliğe bağlı birim kooperatiflerde % 8,79'unun görev aldığı tespit edilmiştir. Gül dikili arazi büyüklük grupları itibari ile kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim ve denetim kurullarında görev almak isteyip istemedikleri üzerine sorulan soruya, vermiş oldukları cevapların oran değerleri birbirlerine oldukça yakındır. İşletmeler ortalamasında ortakların % 20,88'i kooperatif yönetim organlarında görev almak istediğini belirtirken, ortakların % 79,12'si ise görev almak istemediğini belirtmiştir. Kooperatifte görev almak isteyenlerin ise %84,21'i GÜLBİRLİK yönetim kurulu üyesi olarak, % 15,79'u ise denetim kurulu üyesi olarak görev almak istediklerini belirtmişlerdir.

4.5. Ortakların Kooperatifin Mali İşlerini Takibi ve Kooperatifin Başarısı ve Ekonomilerine Katkıları Konularında Görüşleri

Kooperatif ortaklarının kooperatifin bilanço ve gelir gider hesapları ile ilgilenip ilgilenmediklerini" tespit etmeye yönelik olarak sorulan soruya ortakların % 7,69'u kooperatifin mali işleri ile ilgilendiğini, % 92,31'i ise

ilgilenmediklerini belirtmiştir. Mali kayıtlarla ilgilenenlerin çoğunluğu kooperatif yönetiminde olan kişilerdir. Gül dikili arazi büyüklüğü arttıkça ortakların kooperatifin mali işleri ile ilgilenme oranları da artmaktadır. Öyleki 1. grup işletmelerde ortakların % 6,41'i , 2. grup işletmelerde ise ortakların % 15,38'i kooperatifin bilanço ve gelir gider hesapları ile ilgilenmektedir.

Kooperatifin kar etmesi durumunda, karın nasıl kullanılması gerektiğine ait soruya işletmeler ortalamasına göre ortakların % 75,82'si karın ortaklara dağıtılmasını, % 16,48'i yeni yatırımlara ayrılmasını, % 2,20'si diğer, % 5,50 side fikri olmadığını söylemiştir .

Kooperatifin zarar etmesi halinde zararın nasıl kapatılması gerektiğine yönelik olarak sorulan soruya ortakların % 35,16'sı kooperatifin gelecek yıllardaki faaliyetleri ile ödemesini, %28,57 si zararın devletin karşılamasını % 8,79'u zararın ortaklarca karşılanmasını, yine ortakların % 8,79'u kooperatifi yöneten kişilerce karşılamasını, % 3,30 u kooperatifin mallarının satılması sureti ile zararın ödenmesini, % 5,50 si diğer şekillerle zararın kapatılmasının uygun olacağını söylerlerken, ortakların geri kalan %9,89 uda bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.Ortakların kooperatifi başarılı bulup bulmadıkları üzerine görüşleri Tablo 4'de verilmiştir.

İşletmeler ortalamasına göre ortakların % 23,08'i kooperatifi başarılı bulurken geri kalan % 76,92'si başarısız bulmaktadırlar. Gül dikili arazi büyüklüğü arttıkça kooperatifi başarılı bulanların oranı da artmaktadır. 1. grup işletmelerde ortakların % 21,79'u GÜLBİRLİK'i başarılı bulduklarını belirtirken, 2. grup işletmelerde bu oran % 30,77 dir (Tablo 4).

Kooperatifi başarısız bulan ortakların buna gerekçe olarak gösterdiği nedenler; Ortakların % 30'u devletin finansal yardım yapmamasını, % 27,14'ü ortaklar arası dayanışmanın olmaması ve ortakların ilgisizliğini, % 21,43'ü yöneticilerin iyi çalışmamasını, % 18,57'si gül yağının yeterince pazarlanamamasını ve % 2,86 sı da diğer nedenleri GÜLBİRLİK'in başarısız olmasındaki faktörler olarak belirtmişlerdir.

Kooperatifi başarılı bulanların oranı % 23,08 olup, bu kişilerin % 52,38 inin birlik ve birliğe bağlı birim kooperatiflerin yönetimlerinde görev alan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Kooperatifi başarılı bulan ortakların, kooperatifin başarılı olmasına neden olan etkenleri, ortakların % 71,43'ü, yöneticilerin etkin çalışmasını, % 19,05'i devletin finansal yardım yapmasını, % 4,76'sı ortakların ilgisini ve % 4,76'sı da diğer nedenlerin etkili olduğu şeklinde sıralamışlardır (Tablo 4).

Üreticilere kooperatife ortak olduktan sonra ortakların gelir seviyesinde bir artış olup olmadığı sorulmuş, ortakların vermiş olduğu cevaplar, işletmeler ortalamasında ortakların % 25,27'si gelirlerinde artış olduğunu, % 14,29'u gelirlerinde şimdiye kadar bir artış olmadığını, % 60,44'ü ise son 10 yıl itibari ile bir artış olmadığını ama önceki dönemlerde

gelirlerinde artış olduğunu belirtmişlerdir. 1. ve 2. grup işletmelerde Ortakların gelirleri üzerine GÜLBİRLİK' in önceki yıllarda direkt etkili olduğu yönünde verilen cevapların oran değerleri birbirlerine yakın iken, gelirinde yükselme olduğunu söyleyen ortakların oranı 1. grupta % 23,08 iken 2. grup ta % 38,46 oranındadır. Gül dikili arazi büyüklüğü ile bu oran artış göstermektedir. Yine Tablo 4 de dikkat çeken bir diğer önemli husus 1. grupta ankete katılan ortakların % 16,67'si GÜLBİRLİK' in, gelir seviyeleri üzerine hiçbir etkisi olmadığını söylemelerine karşın, 2. grup işletmelerde ankete katılan ortakların hiç biri gelir seviyelerinde artış olmadığını söylememiştir.

Tablo 4: Ortakların Kooperatifi Başarılı Bulup Bulmadıkları ve Buna Neden Olan Etkenler Üzerine Görüşleri

Ortakların Kooperatifin Başarılı Bulup Bulmadıkları	Gül Dikili Arazi Büyüklük Grupları da					
	0,1 - 2,5		2,51 - +		İşletmeler Ortalaması	
	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%	Ortak sayısı	%
Evet Başarılı	17	21,79	4	30,77	21	23,08
Hayır Başarısız	61	78,21	9	69,23	70	76,92
TOPLAM	78	100,0	13	100,0	91	100,0
Başarısız Olmasındaki Etkenler						
Devletin Finansal yardım yapmaması	17	27,87	4	44,44	21	30,00
Yöneticilerin iyi çalışmaması	13	21,31	2	22,22	15	21,43
Gül Yağının yeterince Pazarlanamaması	11	18,03	2	22,22	13	18,57
Ortaklar Arası dayanışmanın Olmaması	9	14,75	-	-	9	12,86
Ortakların İlgisizliği Ve Disiplinsizliği	9	14,75	1	11,11	10	14,28
Diğer	2	3,28	-	-	2	2,86
TOPLAM	61	100,0	9	100,0	70	100,0
Başarılı Olmasındaki Etkenler						
Devletin Finansal Yardım Yapması	3	17,65	1	25,00	4	19,05
Yöneticilerin Etkin Çalışması	12	70,59	3	75,00	15	71,43
Ortakların İlgisi	1	5,88	-	-	1	4,76
Diğer	1	5,88	-	-	1	4,76
TOPLAM	17	100,0	4	100,0	21	100,0

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre GÜLBİRLİK ortaklarının %67,03'ünün kooperatife 1984 yılından önce ortak olduğu ve en önemli ortak olma nedeni olarakta GÜLBİRLİK'in özel sektörden daha yüksek fiyat vermesinin gösterildiği, ortakların %79,12 si ortaklığa hemen kabul edildiğini, bugün ise yeni ortak alınmayacağını belirtenlerin oranının yüksek olduğu, ortakların %85,71'i kooperatif ana sözleşmesini okumadan ortak olduklarını, 1999 yılında üretmiş oldukları gül çiçeğinin %42,47'sini GÜLBİRLİK'e, %57,53'ünde özel sektöre sattıklarını, özel sektöre satma nedeni olarakta ortakların %82,42'si özel sektörün üretim dönemi öncesi avans vermesini en önemli neden olarak göstermektedir.

Ortakların %81,32'si GÜLBİRLİK'in ürün bedelini ödeme süresini geç bulduklarını, %100'ü şimdiye kadar kooperatif tarafından üretim girdileri ve tüketim maddeleri verilmediğini, ortakların %69,23'ü GÜLBİRLİK'te önemli atamaların genel kurul tarafından yapılmasını, en son genel kurul toplantısına katılanların oranının %57,14 olduğu, En çok etkinin genel kurulda olduğuna inananların oranının %9,89 olduğu, yönetim kurulunda en çok etkinin olduğuna inananların oranının ise %52,75 olduğu tespit edilmiştir. Kooperatifin yaptığı çalışmalardan herkesin eşit şekilde faydalandığını söyleyenlerin oranının %75,82 olduğu, ortakların %17,58'i yönetimin görevini tam olarak yaptığını inandığı, %20,88'i yönetimde görev almak istediği, %7,69'unun GÜLBİRLİK'in mali yapısı ve bilanço ve gelir gider hesapları sonuçları ile ilgilendikleri, ortakların ancak %23,08'i GÜLBİRLİK'i başarılı buldukları, ortakların %25,77'si kooperatife ortak olduktan sonra gelir seviyesinde yükselme olduğunu belirtmiştir.

GÜLBİRLİK'in kooperatif ortak ilişkilerinde bir çok sorunları olup bunlar; ilgili yasa ve mevzuat hükümlerinden, birliğin kooperatif organizasyon ve kooperatif işletmeciliği politikasından ve ortakların kooperatifçilik bilgisi ve kooperatifleri ile olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, incelenen GÜLBİRLİK'te kooperatif ortak ilişkilerinin geliştirilebilmesi için;

Ortakların kooperatiflerine sahip çıkabilmeleri, kooperatif içinde sorunlarını kendi kendilerine çözümlene alışkanlığının kazandırılması, kooperatifleri ile aktif olarak ilişki kurabilmeleri ve kooperatifçiliğin temeli olan ilkeleri öğrenebilmeleri için tüm kooperatif ortaklarına ve aynı zamanda yöneticilerine kooperatifçilik eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Daha demokratik kooperatiflerde ortaklarla sosyal ilişkilerin güçlü olması GÜLBİRLİK'in yasalar açısından demokratikleştirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Tarım satış kooperatiflerinin halen devam etmekte olan yeniden yapılandırılması işlemi süratle tamamlanmalıdır. GÜLBİRLİK üzerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın egemenliğine son verilmesi ortakların kooperatiflerine daha çok sahip çıkmalarını sağlayacaktır.

Yasalar ve ana sözleşmelerde ortakların kooperatiflerine olan bağılıklarını artıracak düzenlemelerin yapılması gerekir. Özellikle ürün tesliminde zorunluluk getirmenin bu düzenlemeler içerisinde yer alması gerekmektedir.

Devlet, tarım satış kooperatiflerini birer destekleme aracı olarak kullanmış ve yönetmiştir. Tarım satış kooperatiflerinin de çalışma biçimi destekleme politikaları ile özdeşleşmiştir. Tarımsal üretim ve üretici de, büyük ölçüde desteklemeye endekslenmiştir. Tarım satış kooperatiflerinde destekleme alımları nedeni ile devlet ile üretici ortağın zoraki beraberliği vardır. Üretici GÜLBİRLİK'in yönetimini devlete bırakmıştır. Bu nedenlerle devlet GÜLBİRLİK'in yönetimine müdahale etmemeli, ancak destekleme alımlarını tarım satış kooperatifleri yönetecek ise mali destek sağlanmalıdır.

Ayrıca ortakların GÜLBİRLİK'i benimsemesi ve daha fazla sahip çıkması açısından risturn dağıtılması gerekmektedir. Dağıtılsa bile ortakların gül çiçeği teslim miktarına göre belirlenecek risturn miktarlarının ortakların hesapları içerisinde yer alması gerekir.

Son olarak kooperatifçilik konusunda bilinçli yöneticilerin iş başına gelmeleri sağlanmalıdır. Böylece GÜLBİRLİK'in başarısı artırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

1. ALBENİ, M. 1996, Göller Bölgesinde Gül Çiçeği Üretiminin İktisadi Sorunları ve Ekonometrik Analizi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta
2. ANONİM 1998, GÜLBİRLİK 1990-1997 Faaliyet Raporları, Isparta
3. ANONİM 1999/a, Isparta Tarım İl Müdürlüğü, Teşkilatlandırma Destekleme Şubesi, Isparta.
4. ANONİM 2000, GÜLBİRLİK, Gül Çiçeği Ekonomik Raporu.
5. ERTAN, A, ALBENİ, M. Göller Bölgesinde Yağlık Gülün Üretimi Satış Sorunları ve Çözüm Önerileri, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi, Sayı 121 Ankara.
6. ERTAN, A. 2001. Isparta Gül ve Gülyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin (GÜLBİRLİK) Ekonomik Analizi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
7. MÜLAYİM, Z.1995. Kooperatifçilik Yetkin Yayınları, İkinci Baskı, Ankara.

8. TURAN, A. 1992. Süt Fabrikası İşleten Tonya ve Bütün Köylerini Kalkındırma Kooperatifinin Tarımsal Kooperatifçilik İşletmeciliği Açısından Ekonomik Analizi. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
9. TURAN, A. 1997. Tarımsal Kooperatif İşletmeciliği Ders Notları, A.Ü. Ziraat Fakültesi Ankara.
10. TÖLÜMEN, M. 1997. Türk ve Dünya Gülcülüğünün Dünü ve Bugünü, Isparta Gazetesi, 30 Haziran, s 2, Isparta.
11. YEMANE, M. 1967. Elementary Sampling Theory, Printice-Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, USA.